

Als dit vrijheid is

door Kaj van der Plas

‘Wij zijn arm hè?’ vroeg ik aan mijn oma, ’s avonds op de veranda van onze keet. We zaten met de familie bij elkaar, zoals iedere avond in de zomer. ‘Arm, maar vrij meisje, arm, maar vrij,’ zei oma. ‘En dat is heel wat waard.’ Mijn vader gaf een schamper lachje en zei: ‘Als dit vrijheid is mama, als dit vrijheid is...’ Hij maakte zijn zin niet af.

Mijn vader maakt vaak zijn zinnen niet af. Vooral niet als hij zich boos maakt. Dan begint hij te praten en praat steeds harder. Maar plotseling stopt hij, midden in een zin, haalt zijn schouders op en mompelt iets van ‘ach wat maakt het ook uit.’ Maar je ziet aan hem dat het heel veel uitmaakt. Ik denk dat hij gewoon te moe is om door te gaan. Vaak pakt hij dan zijn gitaar om wat te spelen.

Als het oogsttijd is werken we allemaal mee. Mijn oma, mijn moeder, mijn zusjes en broertjes en ik. Want je wil geen regen hebben, dan moet je weer tijden wachten tot de katoen droog genoeg is om te plukken. Als de bruine bollen aan de verschroeide stelen openbarsten als witte wollen bloemen dan moet er geplukt worden, en snel ook.

Tijdens het plukken zingen we samen. Liedjes die we ook in de kerk zingen op zondag. Of de liedjes die mijn oma leerde toen het nog een plantage was. Zij zingt een regel, en wij antwoorden. Het ritme zorgt ervoor dat je niet te snel gaat, want dat hou je niet vol. En het zorgt ervoor dat je doorgaat, dat je in beweging blijft, anders krijg je de rij niet af.

Ons stuk land heeft 40 rijen. Dat van onze burens links en rechts ook. Er is het hele jaar werk te doen. Als de katoen geplukt is, halen we de planten weg. We bereiden het land dan voor op het volgende seizoen. In de lente komen de nieuwe zaadjes in de rijen. We houden de grond goed schoon: geen sprietje onkruid laten we staan. De planten groeien en na twee maanden komen er knoppen in en dan na drie weken barsten ze open tot bloemen. Eerst wit,

dan roze, dan donkerrood, en dan vallen de blaadjes af. De plant verdort en waar de knop zat blijft een dikke bruine peulbol zitten. Daarin zit het katoen en je kunt het plukken zodra de peulbol openbarst.

Ik snap mijn vader wel. Kijk, mijn oma heeft natuurlijk ook gelijk. Zij is hier geboren toen dit nog een plantage was. De baas bepaalde alles. Je moest werken elke lange dag behalve op zondag. Oma's vader werd verkocht, haar zus en broer later ook. Aan andere plantages. Ze heeft ze nooit meer gezien. En haar moeder ging dood aan de koorts. Weglopen kon niet. En als je het wel probeerde en ze vingen je dan kreeg je straf. Op je rug met de zweep. Maar toen kwam president Lincoln en de burgeroorlog en toen moesten alle bazen hun slaven vrijlaten.

Veel mensen vertrokken van de plantage naar het Noorden om te kijken of ze daar een beter leven kon vinden. Maar mijn oma bleef. Ze trouwde met mijn opa en ze bleven op de plantage. En in plaats van voor de baas te werken begonnen ze voor zichzelf. Op het land van de baas kregen ze een eigen stuk om op te werken. En nu werken wij daar. Opa is er niet meer. Het is zo geregeld: wij betalen de baas met een stuk van de oogst. En de rest van het katoen mogen we zelf verkopen.

Ik snap wel wat mijn vader bedoelt want het is niet eerlijk. Alles wat we nodig hebben moeten we kopen in het winkeltje op het terrein van de baas. Katoenzaad, kleren, eten en drinken. De houten keet waarin we wonen daarvoor betalen we huur. Alles wat we kopen en alle huur schrijft de baas in een boekje, en als we gezwoegd hebben en al het katoen is binnen, dan rekenen we af. Maar het is heel gek. Als de oogst heel goed is geweest, is het vaak toch niet genoeg om de baas te betalen. Jullie hebben gewoon te veel gegeten, zegt hij dan. Of dat het zaad heel erg duur was. We houden altijd weinig over. En steeds blijft er een rekening openstaan die we dan met de volgende oogst maar moeten betalen. Het is nooit genoeg. En weg kan je niet want je hebt een schuld die betaald moet worden.

'Als dit vrijheid is moeder, als dit vrijheid is...' Mijn vader maakte zijn zin niet af. Hij pakte zijn gitaar. En hij speelde en zong. Precies in het tempo waarin we werken tijdens de oogst als mijn oma zingt. Niet te snel, maar wel steeds in beweging.

Droevige liedjes zijn het die mijn vader speelt. Over iemand die verdrietig is omdat degene van wie ze hielden ze in de steek heeft gelaten. Over iemand die droevig moppert dat de wereld een plek vol tegenslag is. Dat het leven hard is en moeilijk en dat daar nooit een einde aan komt. Ik snap mijn vader wel.

Ik snap mijn vader wel.